

”Kvinner er så fattiggjort i Norge. Jeg vil leve så lenge at jeg rekker å se en forandring.

Berit Ås, professor i sosialpsykologi og pionér innen kvinnesakskampen

KUNNSKAP ER MAK

Visste du at vi anser menn som viktigere enn kvinner i norsk språk? Eller at mediene har makt til å velge hvilke saker du skal bli informert om? Eller at å bruke innfløkte ord i vitenskapelige artikler er en form for maktutøvelse?

Makt kan i klassisk forstand utøves gjennom tvang, men den kan også virke i form av forventninger. Sosiologen Max Weber betegnet makt som «enhver sjanse til å gjennomføre sin vilje innenfor en sosial relasjon, også på tross av motstand, uansett hva denne sjansen beror på.» Makt for Weber handlet med andre ord om muligheten for å få det som man vil, ikke nødvendigvis gjennom fysisk tvang, men også i mer tilsørte former.

I denne månedens magasin kan du lese om denne usynlige makten, blant annet den skjulte definisjonsmakten som ligger i språket vårt. At det er mer naturlig for oss å si «mann og kvinne» enn «kvinne og mann» er bare ett eksempel på språket vårt påvirke hvordan vi tenker om kjønn.

Andre eksempler på ubevisste maktforhold kan finnes i hersketeknikker, som professor Berit

Ås kartla i 1979. Hennes arbeid med å synliggjøre hvilken autoritet som ligger i for eksempel latterliggjøring, har gjort at det å påpeke og slå ned på dem har blitt en vanlig øvelse i diskusjoner.

Dessverre er det ikke alle forskere som har de beste forutsetningene når det kommer til å formidle sin forskning slik Ås gjorde. I månedens

reportasje har vi snakket med tre forskere som alle forsøksvis trues eller ignoreres til taushet. Det ligger mye makt i å spre kunnskap, og det er spesielt disse forskerne klar over. Drapstrusler, forsøk på vold og sensurering i norske medier er nærmest naturlige følger dersom du sitter på betent informa-

sjon andre ikke ønsker at skal komme ut.

Heldigvis kan tilsørte makt utfordres. På samme måte som «stortingsmannen» og «læreren» har blitt til «stortingsrepresentanten» og «læreren», kan bevisstgjøring endre usynlige maktstrukturer. For kunnskap er også makt. Å bli oppmerksom på makten er første skritt på vei mot å hankses med den.

”Å bli oppmerksom på makten er første skritt mot å hankses med den

THEA
STORØY ELNAN
magasinredaktør

HENRIK
EVERTSSON
magasinfotosjef

BOKHYLLA
KNUT OLAV ÅMÅS
side 3

REPORTASJEN
**FORBANNET
FORSKNING**
side 4 til 7

ESSAYET
**KJØNN MINDRE,
SKJØNN MER**
side 8 til 9

PORTRETET
BERIT ÅS
side 10 til 13

PERSPEKTIVET
**DEN STORE
NETFLIXIFISERINGEN**
side 14 og 15

BILDET
KVINNEDAGEN
side 16

M | MAGASINQUIZ

tekst **VEGARD RØNEID ERIKSTAD OG ANDERS RØNEID ERIKSTAD** JUNIØRNORGESMESTERE I LAGQUIZ 2013

MAKT

FOTO: JOHN ERLING BLAD

- Hvem sa i 1872 følgende i Stortinget: «... i det Øieblik, at al Magt og Kraft samles her i denne Sal til Afgjørelse af Samfundets høieste og vigtigste Anliggender, gaar der en stor Vækkelse ud over Landet»?
- Ved hvilke anledninger er væpnet maktbruk tillat ifølge FN-pakten?
- Hvilken tidligere amerikansk utenriksminister sa at «power is the ultimate aphrodisiac»? Han har også motatt Nobels fredspris.
- Ifølge maktfordelingsprinsippet, mellom hvilke tre institusjoner skal statsmakten fordeles?
- Nevn tre av de fem hersketeknikkene SV-politikeren Berit Ås populariserte i 1979? De var først utviklet av psykologen og filosofen Ingjald Nissen.

- Johan Sverdrup
- Hvis Sikkerhetsrådet har bestemt at det, eller hvis et land
- forvarer seg mot angrep fra andre land.
- Henry Kissinger
- En lovliggende, en utøvende og en dømmende
- Usynliggjøring, latterliggjøring, tilbakeholdelse av informasjon, fordømmelse/dobbelt straffing og påføring av skyld og skam

NYE MEDIER

FOTO: FLOKRI WILGEBROED

- Sorter følgende sosiale medier etter når de grunnlagt: Twitter, Snapchat, Facebook og Instagram.
- Hvem spilte henholdvis rollene som Facebook-grunnlegger Mark Zuckerberg og Napster-grunnlegger Sean Parker i filmen The Social Network?
- Hvilken avis ble Norges første nettavis da den ble lansert i 1995? Avisen ble senere udødeliggjort i en tv-serie med Harald Eia og Bård Tufte Johansen.
- Fra hvilke land kommer følgende strømmetjenester fra: Spotify, SoundCloud, Wimp og Beats Music?
- Hvilken person var den første som fikk en million følgere på Twitter, og hvem har flest følgere i dag?

- Facebook (2004), Twitter (2006), Instagram (2010) og Snapchat (2011)
- Jesse Eisenberg og Justin Timberlake
- Brønnoysunds avis
- Sverige, Norge og USA
- Ashton Kutcher og Katy Perry

ISRAEL-PALESTINA-KONFLIKTEN

FOTO: PAOLO CUTTITTA

- Hva heter de palestinske selvstyremrådene?
- Hvilke to norske utenriksministere var sentrale i arbeidet med Osloavtalen?
- I 1917 sendte den britiske utenriksministeren et brev til sionistlederen Lord Rothschild der han uttrykte briternes støtte til et jødisk nasjonalhjem i Palestina. Hva het den britiske ministeren?
- Hvilke to år startet de to palestinske intifadaene?
- I 1995 ble den israelske statsministeren Yitzhak Rabin drept i Tel Aviv. Mannen som drepte han har et etternavn som betyr prins på arabisk. Hva het han?

- Gazastrøpen og Vestbredden
- Thorvald Stoltenberg og Johan Jørgen Holst
- Arthur Bailour
- 1987 og 2000
- Yigal Amir

KJØNN

- Hvordan er kjønnskromosomsammensetningen hos en gutt og hos en jente?
- I hvilket radioprogram møtte man barnegeniet Nils Johan Brenna? Han var 12 år, nærmet seg 14 med stormskritt, men var likevel et geni innenfor fagfeltet kjønn og kultur.
- Hva heter den amerikanske aktivisten og feministen som er viden kjent for boka The Feminine Mystique fra 1963? Boka er ofte kreditert som starten på den andre bølgen av feminisme i USA fra 1960-tallet og til 1980-tallet.
- Hvilket ord brukes om levende vesener som har både mannlige og kvinnelige kjønnsorganer?
- Hva heter filmen fra 1999, med Hillary Swank i hovedrollen, som handler om transmannen Brandon Teena? Filmen har samme navn som en kjent sang av gruppen The Cure.

- Gutt: XY, jente: XX
- Tazte priv
- Betty Friedan
- Hemafroditt
- Boys Don't Cry

POETISK PRESSEMAN

LITTERATUREN OVERTALTE KNUT OLAV ÅMÅS
TIL Å BLI JOURNALIST, OG IKKE FORSKER.

tekst KRISTINA HOLT foto DORTHE KARLSEN

KNUT OLAV ÅMÅS (47)

- Norsk forfatter, filosof, redaktør og politiker.
- Tok i 2014 over stillingen som direktør i stiftelsen Fritt Ord.
- Har tidligere vært kultur- og debattredaktør i Aftenposten.

Lawrence Ferlinghetti

En tankens Coney Island (1994)

Denne diktsamlingen kjøpte jeg på slutten av nittitallet, i bokbyen Fjærland, for 25 kroner. Det er et av mine beste bokkjøp. Ferlinghetti er en nålevende poet, og var i sin tid forlegger for alle «beatpoetene» som Kerouac og Ginsberg. Han driver fortsatt bokhandel i San Fransisco. Som Mia Berner, evner han å kombinere kjærlighetsdikt med skarpe samfunnsanalyser, men i et enda mer dagligdags og slentrende språk. Det grenser nesten til journalistikk i en poetisk form. Han er god til å observere. Diktet «To søppeltømmere i en lastebil, to pene mennesker i en Mercedes» er et eksempel på akkurat det.

Knut Hamsun

Det vilde kor (1904)

Hamsun har fått for lite oppmerksomhet som lyriker og poet. Han er kjent som en nyskapende psykologisk romanforfatter, men er også sterk som kjærlighetsdikt. Noen av diktene grenser over i det klissete, men mange er ganske rå i tonen. Et dikt dreier seg for eksempel om hvordan en flokk dyr i skogen holder fest over et menneskekadaver. Som han selv skriver, er lyrikken «den eneste diktning som ikke er både pretensiøs og intetsigende, men bare intetsigende.»

Thomas Bernhard

Trær som faller (1984)

Fortelleren er i en middag sammen med Wiens overfladiske, pompøse og selvforherligende kunst og kulturrelite. Det er samme dag som en felles venninne av dem er blitt begravet, men det viser seg at sammenkomsten er for å feire den siste Ibsen-suksessen til en ledende skuespiller på Wiens Burgtheater. Som student i Østerrike har jeg fått deler av mitt bilde av landet formidlet gjennom Bernhards krasse, bitende og hatske kritikk. Han beskriver landet som dominert og styrt av ufullendt nazisme og reaksjonær katolisisme. Det er noe dystert og uoppgjort ved Østerrike. Det er nok ikke tilfeldig at både Fritzl- og Nataschasaken hendte akkurat der. Bernhard ville elsket disse sakene i all sin gru, og ment at de sier mye om Østerrike.

Karl Popper

Unended Quest (1976)

Poppers intellektuelle selvbiografi var en av grunnene til at jeg valgte å bli journalist i stedet for forsker. Han fikk meg til å innse at det fantes formende menneskelige livshistorier bak den harde forskningen og vitenskapen. Han ville forbedre verden gjennom å kritisere ondt, heller enn å prøve å realisere utopiske idealer. Han var også noe så sjelden som en optimistisk og positiv filosof. Det fascinerte meg. Jeg intervjuet Karl Popper før han døde i 1994. Jeg husker jeg kom for sent til avtalen på grunn av togforsinkelser, og fikk ingen ekstra tid. Likevel ble det et langt intervju i Aftenposten, under tittelen «Jeg er den lykkeligste filosof jeg har møtt».

Mia Berner

Et leskur for vinden (2010)

Mia greide akkurat å fullføre denne diktsamlingen før hun døde. Jeg var en nær venn av henne og bidro til å utgi den. I Mias dikt ligger det både stor poesi og skarp samfunnsanalyse. Hun skriver om alt fra mellommenneskelige forhold til kunst og politikk. Av og til skriver hun så knapt at det nesten blir til Haiku-dikt. Mia jobbet som journalist og var en aktiv samfunnsdebattant. Hun gikk alltid i rødt, hadde røde briller, rød stakk, rødt alt. Ofte satt hun fremoverbøyd på Litteraturhuset, redd for å gå glipp av en eneste ny idé som måtte bli presentert.

Lars Ramsleie

Biopsi (1997)

Denne boken kjøpte jeg på Norsk litteraturfestival på Lillehammer i 1998, etter å ha hørt Ramsleie lese. Den handler om forholdet mellom en avdød far og hans sønn. Faren var narkoman og satt i rullestol. Forfatteren forteller om hvordan det er å avlaste hjelpeløse foreldre, om psykisk og fysisk fornedrelse og overgrep, men også om samfunnets måte å forholde seg til en familie i en slik situasjon. Det er en av de sterkeste debutbøkene jeg noen gang har lest. Den er upolert når det gjelder beskrivelser av de fysiske sidene ved kroppslig fornedring. Jeg leste den i ett uten å kunne legge den fra meg.

FORBANNET FORSKNING

FOR NOEN FORSKERE ER DRAPSTRUSLER EN DEL AV JOBBEN. Å FORSKE PÅ POLITISK BETENTE TEMA ER IKKE FOR HVEM SOM HELST.

tekst **LINA CHRISTENSEN**

Midtøstenforskeren

«Uansett om jeg uttaler meg om konflikten mellom Israel og Palestina eller Norges rolle i fredsprosessen, blir det nesten alltid reaksjoner. Når det har stormet som verst er det akkurat som om jeg har tråkket rett inn i et vepsebol», sier professor i historie ved Universitetet i Oslo (UiO) og seniorforsker ved Institutt for fredsforskning (PRIO) Hilde Henriksen Waage. Rakrygget og med hendene hvilende i fanget sitter hun foran kontorpulten på sitt strøkne kontor.

Hun har opplevd drapstrusler, blitt skreket til på restauranter og forsøkt slått ned på gata. Alt dette fordi feltet hun forsker på, Midtøsten, er et politisk betent tema som mange, på godt og vondt, har meninger om.

For Waage begynte det allerede med hovedfagsoppgaven hun leverte på slutten av 1980-tallet. Som ung student i midten av 20-årene hadde hun fått adgang til hemmelige dokumenter fra utenriksdepartementet (UD) som ingen hadde undersøkt på 40 år. I det nedstøvede arkivet fant hun ut at de fire høyest plasserte embetsmennene i UD hadde

gått bak ryggen på regjeringen. Mens regjeringen Gerhardsen vedtok at Norge skulle anerkjenne Israel som en selvstendig stat, skrev embetsmennene sin egen instruks som gikk ut på å stemme i mot vedtaket.

– Dette kunne jeg belegge med dokumenter fra UDs egne arkiver som de ikke en gang var klar over at fantes. Dette førte til et spektakkel uten like, og det var sånn det hele begynte, sier Midtøstenprofessoren.

Etter nærmere ett år med forhandlinger med UD, deriblant trusler om saksøking og rettssak, ble hovedfagsoppgaven til slutt frigitt og utgitt i bokform. Kanskje gikk det en faen gjennom Waage den gangen. Hun nektet i hvert fall å gi etter for UDs krav, og har siden vært en av Norges mest etablerte Midtøstenforskere.

Men det koster å forske på Midtøsten. Inntil få år siden mottok hun jevnlig hatefulle telefoner, SMSer, e-poster og drapstrusler. Selv om reaksjonene har avtatt noe de siste årene, er det likevel ikke mer enn fem-seks år siden hun ble forsøkt slått ned med en glassflaske av en

pent kledd dame i 60-årene idet hun var i ferd med å krysse et fotgjengerfelt i Pilestredet.

– Dette var altså prisen jeg måtte betale for at jeg i mange år hadde forsket på Midtøsten. Jeg husker at jeg i en periode hadde en gul lapp på pulten hvor det stod; «Jeg bryr meg ikke om hva noen mener om meg. Hilde, forsk! Bare fortsett!»

Gjemt bak voldsforsøket og alle truslene, befinner det seg en liten gruppe ekstreme Israelvenner. I følge Waage er noen av disse såkalte kristenfundamentalister. Det er nettopp disse ihuga Israeltilhengerne som har stått for de mest voldsomme reaksjonene.

– Israels venner oppfatter min forskning og mine analyser av situasjonen i Midtøsten som ensidig, ukritisk, venstrevridd og antisemittisk. For dem er dette et spørsmål om tro, og både støynivået og saklighetsnivået blir litt deretter.

Waage retter seg opp i stolen. Rekken av trusler har gjort henne mer provosert enn redd.

– Selv om jeg så klart syntes det var ubehagelig, ble jeg først og fremst provo-

FOTO HANS DALANE-HVAL

DRAPSTRUET: Hilde Henriksen Waage har blitt truet på livet fordi hun forsker på Israel/Palestinakonflikten. Ved siden av to forskerstillinger, holder Waage også på med en bachelorgrad i moderne hebraisk.

sert over at noen bruker slike metoder for å skremme folk til taushet. Jeg bestemte meg derfor tidlig for at jeg ikke ville la meg skremmes vekk fra den offentlige debatten.

I tillegg til de ekstreme Israeltilhengerne, har Waage også måttet tåle kraftige represalier fra norske toppolitikere. I 1995 ble Osloavtalen mellom Israel og Palestinas frigjøringsorganisasjon (PLO) signert, noe som gjorde debatten på 1990-tallet og videre på 2000-tallet ekstra betent. Til tross for avtalens tilsynelatende gode hensikter, lot freden vente på seg, og forholdet mellom Israelere og Palestinere fortsatte å være turbulent. Waage forteller at den kraftigste kritikken hun har fått etter å ha debattert norsk utenrikspolitikk og Norges rolle i fredsprosessen, har kommet fra Arbeiderpartiet-politikere som frontet fredsforhandlingene mens de satt i regjering på 1990-tallet.

– I dag er det uproblematisk å si at Oslo-prosessen ikke førte til fred, men hvis man sa dette på 90-tallet var det som å banne i kirka.

Enkelte Ap-politikere så på fredsproses-

sen som kronen i juvelen, og som det beste Norge noen gang hadde gjort. Det falt rett og slett ikke i god jord å komme med kritiske ytringer slik som Waage gjorde.

Konsekvensen av å forske på et tema som så mange har meninger om, er at mange av debattene ender opp med å handle om Waage som person i stedet for det hun faktisk forsker på og ønsker å formidle. Spøkende sier hun at hun i perioder har vurdert å søke politisk asyl i Sverige.

– Når stormen var på sitt sterkeste ble det ofte fremstilt som om jeg var mot fred, sier hun.

Det er få andre konflikter som vekker like sterke følelser som den mellom Israel og Palestina. Waage forsker også på andre konflikter i Midtøsten, men når disse konfliktene diskuteres glimrer de hissigte reaksjonene med sitt fravær. Det samme gjelder for hennes kolleger ved UiO og PRIO (Peace Research Institute Oslo) som også jobber med ulike internasjonale konflikter, men som likevel slipper unna de sinteste kommentarene.

– Hva er det med denne konflikten som skaper

”Når stormen var på sitt sterkeste ble alt til en diskusjon om meg, hvilket politisk ståsted jeg har, og hva mine skjulte motiver er

Hilde Henriksen Waage,
Midtøstenforsker

så mye engasjement?

– Jeg tror at det har en historisk forklaring. Da staten Israel ble opprettet etter andre verdenskrig så mange nordmenn på dette som et slags drømmeparadis i Midtøsten. Det var et politisk spørsmål som man ønsket å støtte hundre prosent.

Kunnskapsnivået om hva som faktisk skjedde i Midtøsten på den tiden var ekstremt skjev. Det var først langt ut på 1970-tallet at man fikk vite noe om hvordan situasjonen var i de andre arabiske landene, hvordan palestinerne hadde det og hvorfor de var flyktninger. I dag er det imidlertid ikke lenger Israel som er underdog, men Palestina.

Denne opinionsdreiningen tror Waage har sammenheng med at mange nordmenn verken liker overmakt eller okkupasjon, noe som gjør at vi har en tendens til å støtte det vi oppfatter som den svake parten.

– Derfor ser vi fremdeles det samme engasjementet for den samme konflikten år etter år, mens et lignende engasjement ikke er å se når det for eksempel gjelder borgerkrigen i Syria eller situasjonen i Iran, sier hun. ►►

Klimaforskeren

Da Siv Jensen sådde tvil om de menneskeskapte klimaendringenes eksistens ble det furor og medierabalder. Klima er utvilsomt gjenstand for både engasjement og høye stemmer. I dag er det allerede flere tiår siden man fant ut at noe er i ferd med å skje med klimaet, at dette er på grunn av menneskeskapte klimagassutslipp og at disse endringene kommer til å øke dersom utslippene fortsetter. Med det oppstod det også en politisk debatt. Skal vi akseptere at det skjer og fortsette som før, eller skal vi bremse utslippene for å beholde dagens klima?

Bjørn Hallvard Samset jobber ved Senter for klimaforskning (CICERO) der han forsker på det naturvitenskapelige grunnlaget for klimaendringene. Idet han bedagelig setter seg ned på den harde stolen i kantina til Institutt for informatikk (Ifi), i nabobygget til CICERO, er det lite som røper at ubehagelige tilbakemeldinger og heftige diskusjoner i kommentarfeltene er en del av både Samsets -og forskerkollegaenes hverdag.

I løpet av de fire årene Samset har drevet med klimaforskning, har han sett en dreining i debatten fra hvorvidt klimaendringer er et faktum - til hvor alvorlige konsekvensene kommer til å bli. For idet man anerkjenner at klimaendringene er en utfordring, oppstår det et problem som berører alle, på tvers av hele samfunnet og dermed legges politiske vurderinger på toppen av det klimaforskningen sier.

– Det blir med en gang en prioritering om hva vi skal gjøre, og hvem som skal gjøre hva. Skal vi redusere oljevirkomheten, og dermed sette hele Norges økonomiske fremtid på spill til fordel for verdens klima? Det er klart det blir betent, sier han.

Selv om det ikke er en klimaforskers jobb å uttale seg om politiske vurderinger, kommer alltid oppfølgingsspørsmålet «hva gjør vi?» nesten hver gang Samset uttaler seg som ekspert.

Han understreker at han får flest positive tilbakemeldinger. De fleste skjønner hva som skjer, at det vil påvirke fremtiden og kanskje ens egne barn, og mange ønsker mer kunnskap. Samtidig finnes det en liten gruppe, mange av dem hissige og ivrige brukere av nettavisenes kommentarfelt, som i likhet med vår egen finansminister, ikke er enige i at det finnes en global klimautfordring.

– Jeg har fått telefoner fra sinte mennesker som har kjeftet meg opp etter noter fordi jeg har uttalt meg om klima i mediene.

Truslene ser imidlertid ikke ut til å ha kuet

klimaforskerens trang til å formidle. Ordene hans nærmest strømmer ut, nesten uten pause.

For i kommentarfeltene florerer det med anklager som at forskningen er politisk styrt, at forskerne er uærlige, kjøpt og betalt og egentlig bare utgjør en større del av en global klimakonspirasjon.

– Slike anklager er faktisk noe av det tøffeste man kan bli utsatt for. Integriteten og redeligheten er det eneste en forsker har. Hvis en forsker blir ansett for å være uærlig, så mister man hele karrieren sin, sier han.

I følge Samset er de såkalte klimaskeptikerne ofte akademikere med bakgrunn i tilgrensede felt, som for eksempel astrofysikk eller geologi. For Samset svir det litt ekstra når kritikken kommer fra en akademiker de gjerne skulle hatt med på laget, sammenlignet med tilbakemeldinger fra en anonym person i nettavisenes kommentarfelt. De ser klimaproblematikken kun som en del av sitt spesialiseringsfelt og henger seg kanskje opp i den ene

”Jeg vet om flere som har trukket seg tilbake fra forskningsformidlingen på grunn av ubehagelige tilbakemeldinger.

Bjørn Hallvard Samset,
klimaforsker ved CICERO

delen, uten å sette seg så godt inn i resten.

– Det at noen attpåtil avviser et helt fagfelt uten å vite noe særlig om det synes jeg er arrogant. Du ser på smilet mitt at jeg egentlig gir litt «F» i det der. Jeg vet veldig godt hva jeg kan, hva jeg driver med, og hva jeg har faglig grunnlag for å si. Samtidig vet jeg om flere som har trukket seg tilbake fra forskningsformidlingen på grunn av slike tilbakemeldinger.

Han tror at årsaken til at klimafeltet vekker så mye engasjement er at det påvirker livene våre direkte. Hvis man skal ta konsekvensene av klimaendringene på alvor bør industrien omstilles, Norge bør slutte å pumpe opp olje, kanskje bør det bygges vindmøller på Vestlandet og flere av oss bør vurdere å legge om til et mer vegetarisk kosthold.

– Det er dette mange ikke vil akseptere. Folk vil ta sine egne valg og leve i fred i sin egen verden. Den politiske konteksten rundt klima smaker en del av overformynderi, og det er det mange som blir provosert av, sier han.

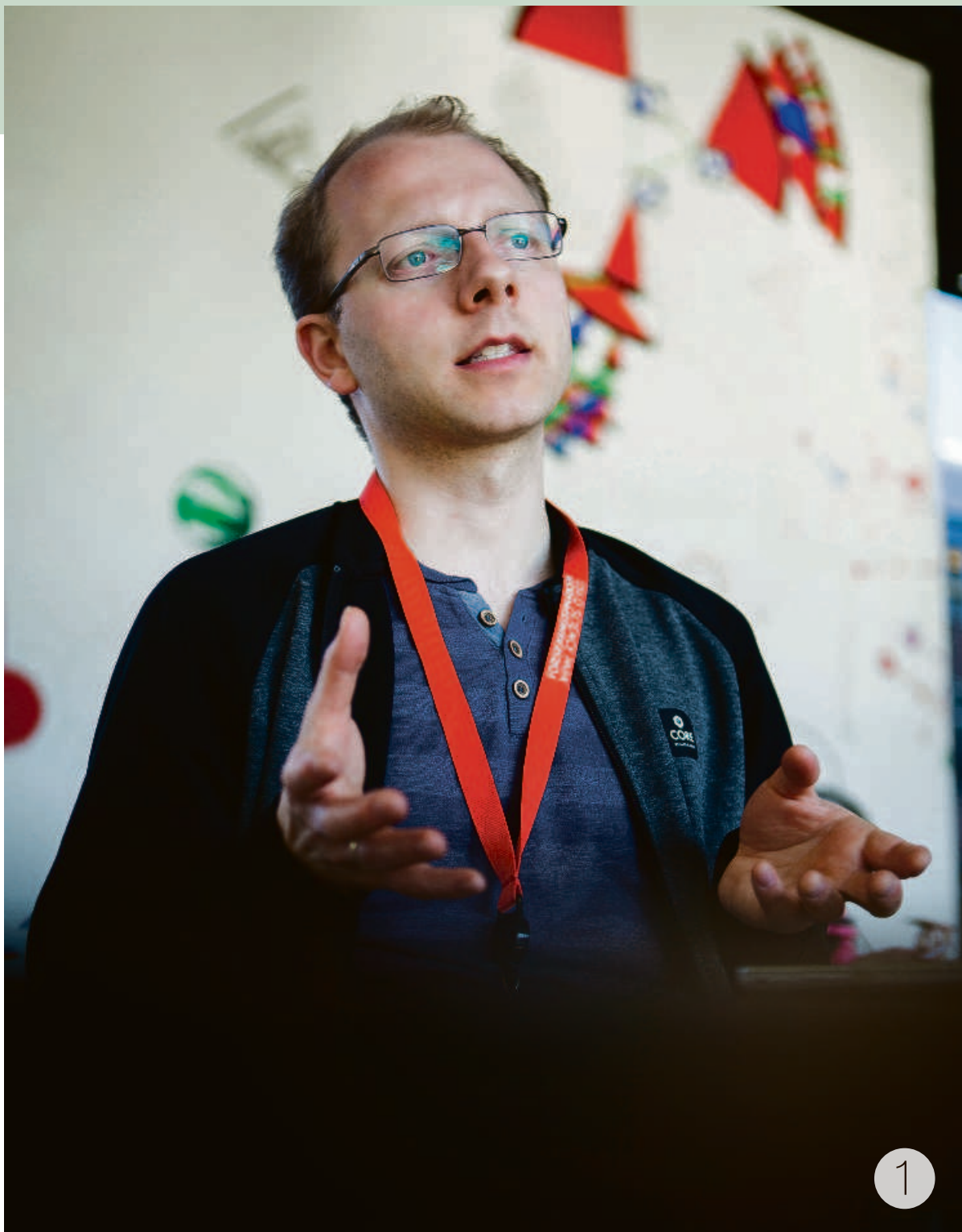

FOTO: ERLEND DALHAUG DAAE

FOTO: BIRTE MAGNUSSSEN

1

SJIKANERT: Når man skal formidle klimaforskning må man ha tunga rett i munnen og skille mellom hva man sier som forsker og hva man synes bør gjøres, mener klimaforsker ved CICERO, Bjørn Hallvard Samset.

2

IGNORERT: Europaforsker Erik Oddvar Eriksen mener Norges ignorante holdning til EU gir et usant bilde av hvor viktig unionen faktisk er for landet.

EU-forskeren

«For nordmenn reduseres debatten om EU ofte til et spørsmål om ja eller nei til medlemskap. Problemet i Norge er at det er vanskelig å få til en fornuftig debatt om EU siden ingen er interessert i å ta den», sier professor i statsvitenskap - og leder for Senter for Europaforskning (ARENA), Erik Oddvar Eriksen.

Han ser på bøkene og dokumentene som regelrett flyter både over og under bordet, på stoler og i vinduskarmen på kontoret hans. Han har reist seg for å ta på seg den burgunderrøde «møtefrakken». I følge Eriksen er det altfor lite kunnskap og oppmerksomhet knyttet til norsk EU-tilknytning i dagens offentlige debatt. Det er altså ikke bare hat, trusler og kjeft forskerne må stri med, noen ganger møter de også ignoranse.

Norge er involvert i europeisk lovgivning på nesten lik linje med EUs medlemsland, men uten å ha den samme beslutningsmakten. Det er dette Eriksen savner en mer nyansert debatt om.

– Man kan jo tillate seg å si nesten hva som helst i det offentlige ordskiftet uten at det blir

bråk. Hvordan har det seg at Norge avga et så kraftig nei i 1994, men i dag omtrent kan kalles et medlem? Er folk ført bak lyset?

ARENA ble opprettet i 1994 i forbindelse med folkeavstemningen om EU nettopp på grunn av en oppfatning om at kunnskapsnivået om unionen den gangen ikke var god nok.

I følge Eriksen gjelder nesten 75 prosent av beslutningene som tas i EU også for Norge. Det som skjer i EU berører oss sbåde som konsumenter, arbeidstakere og på en rekke andre dagligdagse områder i livene våre. Men dette er det nesten ikke noe snakk om, sier Eriksen.

Sammen med kollegaer i ARENA utga Eriksen i fjor boken *Det norske paradoks*, som tar for seg Norges tilknytning til EU og hvilken effekt dette har for det konstitusjonelle demokratiet i Norge.

– Vi prøver å peke på at Norge har et demokratisk problem når vi i så stor grad avgir suverenitet og berøres av beslutninger som vi ikke har innflytelse over. Vi er altså opptatt av det motsatte av det som var poenget med å stemme nei til EU i 1994.

”Demo-
kratiargu-
mentet var
det viktigste
argumentet
for folk som
stemte nei i
1994, men nå
styres Norge
nærmest
som en slags
koloni.

Erik Oddvar Eriksen,
leder av ARENA

Eriksen tenker lenge før han finner de riktige ordene. Han mener den offentlige debatten gir et skjevt bilde av EU og at folk flest trenger mer kunnskap. Næringslivet har kanskje fått ønskene sine oppfylt med adgang til det frie markedet, men spørsmål om demokrati og politisk medvirkning er minst like viktig, mener Europaforskeren.

– Det er både urovekkende og trist at ingen synes dette er viktigere. Demokratiargumentet var det viktigste argumentet for folk som stemte nei i 1994, men nå styres Norge nærmest som en slags koloni. Det vitner om at vi ikke tar demokratispørsmålet på alvor.

Eriksen mener norske medier har et ansvar, og kaller dagens mediedekning både sløv og uinteressert.

– Mediene gir et bilde av EU som en stor krise i ferd med å bryte sammen. Selvfølgelig må krisen skrives om, men det er umulig å forstå den uten å forstå hvordan EU er skrudd sammen, sier han.

linachr@universitas.no

FAMILIEFAR ELLER KARRIEREKVINNE?
SPRÅKET PÅVIRKER HVORDAN VI TENKER OM KJØNN.

KJØNN MINDRE, SKJØNN MER

Kjønnsroller og likestilling har preget den offentlige debatten den siste måneden – med alt fra pornosketsjer og #jegharopplevd til den feministiske våren. Det kjønnsnøytrale pronomenet «hen» spres i det svenske språket for å unngå unødige kjønnskategorisering. Ordet ble offisielt anerkjent i april med siste utgave av ordboken *Svenska Akademiens ordlista*. Mange spør seg imidlertid hvilken effekt en slik språkendring bærer med seg.

Det er ikke bare pronomen som kjønner språket vårt. Før brukte vi i større grad ord som «kontordame», «lærerinne» og «stortingsmann». I dag oppmuntrer imidlertid Språkrådet til å bruke mer kjønnsbalansert språk. Vi vet at vi kan endre språkbruk hvis vi vil. Men er det viktig? Har språket vårt egentlig noen effekt på hvordan vi tenker om kjønn?

Nevroforsker Lera Boroditsky ved Universitetet i California San Diego har i flere år jobbet nettopp med å avdekke hvordan språket kan påvirke tankene. I 2003 gjorde hun en studie som undersøkte om grammatisk kjønn i

morsmålet hos språkbrukere kunne påvirke hvilke ord de vurderer som «kvinnelige» og «mannlige». Resultatet viste at det gjorde det – i aller høyeste grad.

Ta for eksempel substantivet «nøkkel», som er hankjønn på tysk og hunkjønn på spansk. De tyske respondentene brukte oftere ord som «tung», «hard», «taggete», mens spansk-talende heller beskrev nøkkelen som «liten», «skjønn» og «skinnende». For å beskrive substantivet «bro», som er hunkjønn på tysk og hankjønn på spansk, brukte tyskerne oftere adjektiver som «vakker», «elegant» og «skjør», mens spanjolene brukte «sterk», «solid» og «ruvende». Morsmålet påvirket dem til tross for at de ble bedt om å beskrive ordene på engelsk, som mangler grammatisk kjønn.

Boroditsky mener dette viser én av mange måter språket har en direkte effekt på hvordan vi kategoriserer verden rundt oss: ingen av språkbrukerne tar feil i at en bro kan være både elegant og solid, men på grunn av det grammatiske kjønn fokuserer de ubevisst

på feminine eller maskuline verdier. Et kjønnnet språk kan med andre ord påvirke hva vi tenker på som spesifikt kvinnelig og mannlig.

Kognitiv forskning har vist at språket først og fremst prosesseres automatisk og ubevisst. Rett etter at vi hører eller leser et ord aktiveres assosiasjonsnettverket i hjernen vår. I assosiasjonsleker hvor man blir bedt om å si det første man kommer på, er det for eksempel ikke uvanlig å si «stol» automatisk etter «bord», eller for eksempel «kjole» etter «dame». Slike ubevisste assosiasjoner gir språket en stor men subtil makt til å påvirke tankene våre, om det så anvendes i litteratur, lyrikk eller politisk retorikk. Når skjellsord rettet mot kvinner oftest er av en seksuell karakter retter det for eksempel tankene våre subtilt mot at seksuelt utagerende atferd hos kvinner er skambelagt.

At vi underbevisst forskjellsbehandler kjønn er ikke bare kjent innen språkvitenskapen. Tankesmien Agenda stod bak et forsøk tidligere i år med oppsiktsvekkende resultater:

tekst
AILI RØTTERUD
LØCHEN

ILLUSTRASJONSFOTO: SILJE KLEVEN

To grupper fikk lese identiske personlighetsbeskrivelser av en toppleder, hvor eneste forskjell på tekstene var lederens kjønn. Det viste seg at informantene helt ubevisst vurderte den kvinnelige sjefen mer negativt enn den mannlige. I tillegg ble hun ansett som en mindre sympatisk forelder.

Hvis en blir spurt direkte om kvinner og menn er like egnet som foreldre sier en helst «ja, selvfølgelig», ikke sant? De færreste er imidlertid bevisste at «mor» og «far» sender signaler om to ganske forskjellige foreldreroller. Ta for eksempel «familiefar». En kjernekar som liker å være med familien. Hvorfor skurrer det når vi hører «famiemor»? Det er ikke en gang et akseptert ord, ifølge Bokmålsordboka.

Vi tar det for gitt at en mor har forbindelser på et emosjonelt plan til familie og barn. Fordi «far» ikke rommer det samme bruker man ordet «familiefar». Det samme viser ordene «tobarnsmor» kontra «tobarnsfar». På Google får «tobarnsmor» over 220 000 treff mens «tobarnsfar» ligger rundt 20 000. Vi snakker

mye mer om tobarnsmødre enn tobarnsfedre, og googler man begrepene dukker artikler opp med tips for kvinner, mens bare noen få snakker om farsrollens utfordringer.

Google kan i tillegg bekrefte at også ordpar er kjønnete. I ordpar som «master and apprentice» og «lærer og elev» er et poeng at den viktigste kommer først. «Mann og kvinne» er mer frekvent enn «kvinne og mann». Det samme er «bror og søster», «sønn og datter». Selvfølgelig har vi ordpar hvor det er vanskelig å påvise en slik rangering – «hammer og spiker», «pil og bue», «salt og pepper». Likevel er det påfallende at de gangene kvinner nevnes først som regel er når det har med høflighet å gjøre, som i «mine damer og herrer», eller når det har med familie å gjøre, som i «mor og far» og «tante og onkel». Lingvistisk forskning tyder på at denne tendensen også gjelder for navnepar med guttenavn og jentenavn, hvor kun et fåtall systematisk vil plassere jentenavn først. Ifølge språket er menn viktigere enn kvinner, og mødre viktigere enn fedre.

Vi forskjellsbehandler uten å være klare over

det selv, og holdningene går i arv til neste generasjon gjennom språket. Her ligger kjernen i språkets konserverende makt.

Boroditsky viste at språket kan styre hva vi velger å fokusere på. Mon tro om det ikke kan gjelde yrkestitler som «helsesøster» og «brannmann» også? Tillegger vi disse yrkene feminine eller maskuline egenskaper, selv om både kvinner og menn er i stand til å vise både omsorg og mot? Selvfølgelig er det ikke sikkert menn vil strømme til for å bli jordmødre om det så het «fødselshjelper» isteden. Men mange sa det samme da «stortingsrepresentant» begynte å erstatte «stortingsmann» på 70-tallet mens stillingen ennå var mannsdominert. I dag bærer ikke tittelen med seg noen kjønnede assosiasjoner.

Språket er kanskje ikke det største eller viktigste problemet i likestillingsdebatten. Men når vi anvender det bevisst kan det være et mektig redskap i hendene på den som vil ha forandring.

magasin@universitas.no

”Ifølge språket er menn viktigere enn kvinner, og mødre viktigere enn fedre.

POSERER: Berit Ås har blitt avbildet for mange artikler og bøker i løpet av sitt liv, og vet hvordan hun bør stå foran kamera.

KATTE T-SKJORTE: Hun brukte den på en kvinnekongress i Egypt. –Katter har ni liv, men vi har bare ett. Vi kan ikke sløse det bort, sier Berit Ås.

”Der falt du 20 prosent på ekteskapsmarkedet.

KUNSTEN Å USYNLIGGJØRE

BERIT ÅS' KARRIERE BEGYNTE FOR FULLT ETTER AT HUN STUDERTE
MENN OG LÆRTE SEG HERSKETEKNIKKER

tekst **SUNNIVA SKJEGGESTAD** foto **DORTHE KARLSEN**

BERIT ÅS

- Professor i sosialpsykologi og tidligere politiker
- Kvinnesaks kvinne
- Mest kjent for å utarbeide de fem hersketeknikker
- Har også engasjert seg i klimaendringer, verdens vannmangel og den økende forurensningen av hav og elver

Det tuter. Flere ganger. I en gammel varrevogn kommer Berit Ås kjørende mot Hval busstopp i Asker, en god halvtime unna Oslo.

– Hopp inn, sier 87-åringen kontant og vrir om tenningen, til bilen gir et lite byks. Det er ingen tvil om hvem som er sjefen. Over den krumme ryggen sitter en slitt, turkis t-skjorte, i ørene matchende øredobber. Bilen svinger inn i den grusbelagte oppkjørselen. Ås prater uten stopp om turen hun akkurat tok til Milano. Ved inngangsdøra til det mørkebrune trehuset henger et «nei til EU»-klistremerke. Det brennende engasjementet mot EU fikk henne kastet ut av Arbeiderpartiet, og inn i rollen som Norges første kvinnelige partileder for utbryterpartiet Demokratiske Sosialister i 1973. Livet hennes har alltid vært

en kamp. Ikke nødvendigvis fordi hun har opplevd mye motgang i livet, men fordi hun har engasjert seg i alt som skjer rundt henne. Både i arbeidssammenheng og privat har dama som nå viser vei inn til kjøkkenet vært politisk aktiv. Berit Ås ble for alvor kjent da hun ble valgt som partileder for SV i 1975. Ved siden av hennes politiske karriere har hun vært drivkraften bak Kvinneuniversitetet i Løten, skrevet tre doktorgradsarbeider og ble professor i sosialpsykologi i 1991. I tillegg er hun æresdoktor ved universiteter i Canada, Danmark og Sverige. I utlandet er hun mest kjent for teorien om «de fem hersketeknikkene». Berit Ås har alltid vært travelt, og alder setter ingen begrensninger.

– Jeg har treogtyve prosjekter gående nå.

Det er derfor det ligger så mye rundt her, sier hun, og setter seg ned ved kjøkkenbordet. Overalt er det bøker, papirer og mengder av gjenstander slik det ofte er i besteforeldres hus.

Det at hun kommer fra en indremisjonsfamilie og er barn av to lærere, har aldri påvirket verken hennes aktivitetsnivå eller opprørsvilje. Allerede som femteklassing på Trara barneskole i Fredrikstad kom dette tydelig frem. Da skoleinspektøren, utnevnt av Quislingregjeringen, nektet barna å leke hulk og due fordi det innebar for mye løping, arrangerte Ås like greit sin første streik. 600 barn stod stille i skolegården og holdt hverandre i hendene. I neste friminutt fortsatte de leken.

Mange år senere, på universitetet, ►►

SOLIDARISK: Berit Ås har åpnet hjemmet sitt for en familie som har flyktet fra Tsjetsjenia. Her står Jeragi (i midten) med Berit Ås og sønnen Fridtjof i hagen.

BESTEMT DAME: I 1979 avdekket Berit Ås de fem hersketeknikker. Hun innrømmer å selv ha brukt dem ofte.

”Jeg vil leve til jeg ser en forandring.”

var hun den første kvinnen som fikk amme-pause under eksamen, heller ikke det uten kamp. Hun var også forkjemperen for de første studentbarnehagene i Oslo, i dag kjent som SiO barnehager.

– Det var en tid da jeg kranglet mye med økonomene på Blindern. Da fikk jeg beskjed om at jeg falt 20 prosent på ekteskapsmarkedet.

Ås ser opp med klart blikk bak skitne brilleglass. Rundt halsen har hun hengende enda et par. Hun følte seg mobbet av økonomistudentene som ikke tok henne på alvor, og søkte trøst hos en professor.

–«Det kan vel hende De har rett, frøken Skarpaas» sa den aldrende professor Harald Schjelderup til meg.

Men klagen hennes fikk ikke medhold.

Det er ikke uten grunn at alle hardbarka feminister i Norge vet hvem Berit Ås er. Kampviljen for kvinnesaken tok hun etter sin mor, som hadde kjempet for de kvinnelige lærernes rett.

– Mamma kom ofte kom hjem fra lærermøter og gråt. Hun ble ofte ledd av og gitt beskjed om at hun måtte sannelig lære å kjenne sin plass her i livet.

Ås er imidlertid ikke imponert over dagens generasjon feminister. Hun mener alt for mange unge jenter i dag har «plastikk i brystene og bryr seg for mye om utseendet».

– De er helt forskjellige fra de første feministene. Jeg tror ikke de har lært så mye. Feminisme har vært regnet som et stygt ord i mange, mange år.

Ås mener at *Feministisk initiativ* var helt riktig i Sverige, men har ikke gjort seg opp en

mening det tilsvarende norske partiet.

– Oppførselen deres vil avgjøre om de kommer til å lykkes eller ei.

Når hun så blir spurt om hun kommer til å stemme på dem ved førstkommende valg avviser hun spørsmålet raskt.

– Er det ikke hemmelig valg da?

Ås reiser seg og fører an ut i hagen for å nyte vårens første varmestraler. På vei dit må man forbi en mannlig utstillingsdukke malt i gull, midt i stuen. Stakkaren har et halvveis avrevet hode, og er pyntet med falske blomster og en stråhatt. Alt har en historie, og vilkårlig er det ikke at den står der. Den nakne figuren ble gitt til Asker kommune i 1971, under årets tradisjonelle torskemiddag, som en protest mot en statue av naken pike. Den nakne piken var en gave for å markere at kvinnene fikk flertall i flere kommuner, deriblant Asker.

– En naken kvinnefigur er offentlig og tilgjengelig, mens en manns kjønn er privat og eksklusivt. Ved å overrekke denne gullgutten gjengjeldte vi gaven. Åpenhet om seksualitet og kjønn var fremdeles tabu på denne tiden.

Da dukken hadde gjort sin nytte fikk den et nytt hjem hos familien Ås. Ikke bare utstillingsdokker, også flyktninger får nytt liv her. En tsjetsjensk familie på fire ble tatt inn i varmen etter å ha flyktet fra et område i Tsjetsjenia der ti prosent av de som forsøkte å rømme over et åpent område, ble skutt. Ingenting provoserer Ås like mye som krig. Jo, kanskje boken *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*, for mange kjent som pensum i Exfac.

– Jeg så etter Simone de Beauvoir og Hannah Arendt. Det fantes ingen. Bare én kvinne

var nevnt i boken, og dét i et parentes.

Da boken ble publisert tok hun på seg oppdraget med å finne en kvinne som kunne skrive en ny utgave. «Kvinner som har tenkt», skulle den hete. Det viste seg å være vanskelig å finne en kvinne som kunne skrive en slik bok. Ingen av Ås sine professorvenner hadde tid, likevel var det uaktuelt å gi en mann oppdraget.

– For det første vil jeg ikke. Når menn skriver, så skriver de ofte nedvurderende. Og for det andre legger menn inn noen halvbevisste tanker som de har fra kulturen de lever i. De vurderer kvinner etter noen kriterier som kvinner ikke burde vurderes etter. Vanligvis glemmer de oss.

Ås mener hun allerede har oversikt over de mennene som har skrevet skikkelig og sannferdig om kvinner, men hevder at det er et fåtall som greier det.

En mann som ikke oppførte seg slik, var hennes avdøde ektemann Dagfinn Ås. Ikke bare skrev de under ekteskapspakten, de laget også

en kontrakt som postulerte at begge måtte lage middag tre dager i uka. Søndager spiste de ute. Berit Ås fulgte alltid morens råd: «Lær deg aldri å lage mat, for da glir du rett inn i husmorsrollen». Ås serverte derfor aldri annet enn speilegg før hun giftet seg.

Selv om det ikke lenger er like stor fare for at norske kvinner havner i husmorsfella, mener Ås at Norge fortsatt ikke er blitt likestilt.

– Uansett samfunnsendringer så sørger patriarkatet for at kvinner er på bunnen. Bare se på hvem som har våpnene og hvem som utfører volden.

Da hun satt i lokallaget for Asker Arbeiderparti, merket hun hvordan hennes politiske motstandere stadig stønnet, vred på seg og snakket forstyrrende med sidemannen da hun hadde ordet. Forsamlingen ble samtidig mer ukonsentrert og fulgte ikke med. Hun gikk hjem fra debatten og så på seg selv i speilet mens hun øvde på de samme hersketeknikkene. Til neste møte var hun klar. Ved

å bruke de samme hersketeknikkene mot motstandere fikk hun salen med seg. Dette førte til en studie hvor hun identifiserte de såkalte fem hersketeknikker.

– Usynliggjøring, latterliggjøring, tilbakehold av informasjon, dobbeltstraff og påføring av skyld og skam for å ufarliggjøre motstanderen, sier Ås. Hun tviler ikke på at det var noen som så på og tenkte at hun var uhøflig. For når kvinner bruker menns hersketeknikker blir det visst ofte slik.

– Sannheten er at hvis du latterliggjør en mann i offentligheten er du ikke et godt menneske, men om en kvinne blir latterliggjort av en mann sier alle «skal du være med på leken må du ta tåle steken».

Selv ikke når sønnen bringer donuts på bordet lar Berit Ås stemmebåndet hvile.

Hun viser frem overheadbilder som illustrerer hersketeknikkens usynliggjøring. Kvinnen på bildet prater i vei, men mannen ved siden av ignorerer henne og snur ryggen til.

– Har du et eksempel på en mer subtil herske-

teknikk?

– Hvis man tar ordet og ikke slipper andre til på en halvtime.

Berit Ås drukner i bøker skrevet om henne selv. Hun viser dem fornøyd frem og legger trykk på ordet *meg* når hun snakker.

– Det er skrevet veldig mange bøker om meg. Det er til og med en bok på japansk, men den kan jeg ikke lese.

– Altså, med all den aktiviteten er det lett å si «ja, det skal jeg lage doktorgrad på, og det skal jeg bli kjent for...» i stedet for å være inspirator for veldig mange forskjellige ting. Jeg tror jeg har laget 13 organisasjoner, sier hun.

Ti minutter senere.

– Du spurte hva jeg var stolt av? Jeg er stolt av at disse organisasjonene tar over og så blir de selvstendige. Kvinner er så fattiggjort i Norge i dag. Jeg vil leve så lenge at jeg rekker å se en forandring.

magasin@universitas.no

” Mange kvinner begynner på ting, men så tar menn over.

DEN STORE NETFLIXIFISEN

HVA SKJER NÅR ALGORITMER BESTEMMER HVILKE NYHETER DU LESER?

«Northug snakker ut om den tøffe tiden» lyser mot deg i fet font øverst på nettavisen. Nedover på sida følger saker om Therese Johaug's trusepreferanser og Marit Bjørgens mål for sesongen. Langt, langt nede på sida, under scroll på scroll, forbi sport, og kanskje én og annen sak om bil- og boligtips, kommer saken om at kunnskapsministeren har holdt tilbake informasjon for Stortinget. Men du rekker aldri så langt i lunsjpausen din.

Tenk på Netflix, hvor dine vaner og preferanser styrer hvilke filmer de anbefaler deg å se. På samme måte vil nettaviser plukke ut nyheter til deg. Hva skjer om FrP-tilhengerne

kun leser om alt det gode Siv Jensen får til, og SV-velgerne kun leser om SVs seiere?

Adresseavisen - Norges lengstlevende dagsavis, skal sammen med Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) lage en algorit mestyrt nettavis, hvor stoffet som vises avhenger av den enkeltes lesevaner og preferanser.

– Dette er nybrottsarbeid av internasjonal format. Journalistikken blir tilpasset brukernes behov og nytte på et helt annet nivå enn før, sier digitalredaktør i Adressa, Rolf Dyrnes Svendsen, til Universitetsavisa.

Hva som først møter deg når du går inn på adressa.no, vil med andre ord kunne avhenge av hva du har lest før og hvilke type saker du oftest klikker deg inn på.

Vi lever i klikkjournalistikkens tid, hvor det som teller er hvor mange som klikker seg inn på sakene, ikke hvor viktige de faktisk er. Det er i alle fall den mest spilte visa fra mediekritikerne. Avisene vil nok aldri bli helt skreddersydde, men om det går for langt, kan det gå ut over samfunnets demokratiske fundament, noe Adressa også har i bakhodet.

– Vi ønsker ikke å glemme nysgjerrigheten som verdi. En av de spennende egenska-

tekst
PETTER
FLØTTUM

ILLUSTRASJONSFOTO: HAAKON JAMTLI KRISTIANSEN

RINGEN

pene til aviser, er jo at de gir oss kunnskap. Vi oppdager og fatter interesse for stoff vi ikke visste at vi var interessert i. Dermed får vi ny kunnskap. Og kunnskap må vi ha for at demokratiet skal fungere, sier Dyrnes Svendsen til Universitetsavisa.

Dårligere økonomi, annonseflukt, nye medievaner og en myriade av nye sosiale- og redaksjonelle medier på nett er noen av grunnene til at mange medier føler seg presset til å tenke kreativt og finne nye måter å lokke leserne inn på. Men hva skjer hvis leserjakten gjør at redaksjonene gir

fra seg makten, og lar leserne bestemme hva som er viktig og ikke?

– Mediene har en tradisjon for å prioritere hva som er viktig. Leseren vet ikke nødvendigvis alt som skjer, så mediene må vise det fram. Først når mediene gjør noe synlig, kan folk se at det er nyttig og relevant.

Ordene tilhører Gunnar Bodahl Johansen, tidligere tilknyttet Institutt for journalistikk, nå foreleser ved Norges Kreative Høyskole. Johansen er i tillegg selvstendig rådgiver innen presseetikk og pressejus. Han frykter at en skreddersydd mediehverdag kan skade demokratiet og det offentlige ordskiftet. Bak alle de filmene Netflix tror du vil like, ligger kanskje de filmene du egentlig bør se og virkelig kommer til å like. Du vet det bare ikke selv.

– De fleste mennesker vil ikke lese dokumenter om det som skjer i kommunen. Men hvis det fører til at man prioriterer bort viktig stoff, vil vår evne til å engasjere oss i demokratiet minske, mener Bodahl Johansen.

I ytterste konsekvens handler det nettopp om dét; demokratiet.

Folk flest har ikke kontroll på, og kanskje heller ikke interesse av *alt* som skjer i samfunnet. Derfor har mediene prinsipielt tatt på seg oppdraget som den fjerde statsmakt ved å holde de andre statsmaktene i ørene.

– Det er ikke sånn at skattebetalerne står i kø foran rådhusene og ber om innsyn i det som skjer. Det har vi journalister til å gjøre. De er trent i å lete opp og få ut informasjon som de kan presentere for publikum, sier Bodahl Johansen.

De færreste har noensinne lest hele avisen fra framside til bakside. Lesere prioriterer alltid: Noen leser nesten bare sport, andre har nok med kryssordet og tegneseriene. Med Internett har muligheten til å eksponeres kun for det som interesserer en selv, eksplodert.

Rune Karlsen ved Institutt for samfunnsforskning, ser blant annet på hvordan mediene påvirker politikken og offentligheten. Han mener Adressas prosjekt er det siste utviklingstrekket i en tendens som flere har advart mot over tid.

– Med digital teknologi har antall plattformer eksplodert. Man kan velge å lese det man allerede er interessert i og velge bort alt annet, forteller han.

Dette kan i ytterste konsekvens føre til kunnskaps- og ideologiske skillelinjer, ved at folk kun leser om emner de fra før er interessert i, og medier som bekrefter deres egne meninger og egen ideologi. Det høres kanskje skummelt ut, men det representerer egentlig ikke noe veldig nytt.

– **Ser vi bakover,** har vi en hundreårig tradisjon med partipressen hvor folk fikk bekreftet sine egne meninger, forteller Henrik G. Bastiansen.

Han er førsteamanuensis ved Høgskolen i Volda og én av bidragsyterne til standardverket *Norsk mediehistorie*.

Gjennom brorparten av 1900-tallet delte avisene seg inn i fire hovedkategorier: Arbeiderpressen, Høyrepressen, Venstrepressen og bondepressen. Avisene kjempet i stor grad for standpunktene til partiene de støttet, og skrev for «sine egne».

– De som leste slike aviser, visste på forhånd hvilke meninger de ville bli eksponert for, sier Bastiansen.

Mediehistorikeren tror at om det skreddersydd og individtilpassede tar overhånd i mediene, kan det føre til en mer fragmentert offentlighet.

– Stoffet i mediene er fellesstoff som binder oss sammen. Når alle har sett det samme TV-programmet har vi noe å snakke om dagen etter. Det er slike ting som skaper en nasjonal offentlighet, som den vi har her i Norge. Felles nyheter og opplevelser er et lim som skaper en felles referanseramme. Hvis mediene driver den nye skreddersydde innholdsproduksjonen for langt, kan det komme til å undergrave offentligheten slik vi har kjent den til nå, sier han.

Det er ennå en lang vei dit her hjemme i Norge, men Karlsen mener absolutt at vi bør følge med på utviklingen.

– Et mediesystem som er helt dominert av skreddersydde budskap vil være ødeleggende for det offentlige ordskiftet, sier Karlsen.

Mange får allerede mange av sine nyheter gjennom sosiale medier, som Facebook. Hvilke saker de leser blir dermed avgjort av hvem de er venner med og hvem sine oppdateringer og delinger de oftest leser og klikker seg inn på. Facebook selv ønsker nå å bli en enda større medieleverandør, ved at redaksjoner skal publisere innhold direkte på deres plattform. De har allerede invitert store amerikanske medier som The Huffington Post og The New York Times til et slikt samarbeid.

Det er umulig å si nøyaktig hvordan et slikt system vil fungere, men det er sannsynlig at det, i likhet med nyhetsstrømmen vi allerede har på Facebook, vil basere seg på brukernes vaner og preferanser. Om dette vil nå Norge, og eventuelt når, er også umulig å spå, men Adressa håper at de med sin teknologi kan ta opp kampen mot de store, multinasjonale selskapene. Uansett hva som skjer, trer i alle fall en tendens fram: Vi går mer og mer mot at folks lesevaner og interesser blir avgjørende for hvilke nyheter de får med seg

magasin@universitas.no

” Det er ikke sånn at skattebetalerne står i kø foran rådhusene og ber om innsyn i det som skjer. Det har vi journalister til å gjøre.

Gunnar Bodahl Johansen,
rådgiver i presseetikk

” Jorunn Sjølli er grunlegger av Oslo Tribal Bellydance School. Til vanlig bruker hun ikke mye tid på hår eller sminke, men når det kommer til dansen er det «more is more» som gjelder.

LINE HÅRKLAU fotograf